

ks. mgr Piotr Dróżdż

Nr albumu Studiów Doktoranckich ChAT 320

Historyczne i teologiczne uwarunkowania powstania Kościoła Starokatolickiego Mariawitów

SUMMARIUM

Niniejsza dysertacja wyrasta z refleksji genoontologicznej nad fenomenem Mariawityzmu. Dotychczasowe publikacje dokonywały bardzo ogólnikowego opracowania jakości ontologicznej inicjalnej fazy mariawickiego rozwoju, skupiając się raczej nad trudnościami związanymi z jego akceptacją ze strony rzymskiego katolicyzmu czy wręcz sytuowaniem go w ramach działalności sekcjarskiej. Takiemu punktowi widzenia sprzyjało również bardzo ogólnikowe traktowanie fundamentalnych kategorii ideowych, jakim jest Naśladowanie oraz jego przedmiot, czyli Życia Maryi.

Taka sytuacja stała się zasadniczą przyczyną przyjęcia określonego formatu refleksji dysertacyjnej: autorskiej interpretacji *teologii trwania* towarzyszy pragnienie uzupełnienia ważnych elementów doktrynalnych, wpływających niewątpliwie na jakość postrzegania Mariawityzmu jako zjawiska teologicznego i religijnego, czyli odnoszącego się do kwestii doktrynalnych i *praktyki religijnej*. Zasadniczy cel zawiera się zresztą w haśle widniejącym na pierwszej stronie *Dziela Wielkiego Miłosierdzia*: „Miłosierdzie dające ginącemu światu, jako ostatni ratunek, Cześć Przenajświętszego Sakramentu i Pomoc Maryi”. Chodzi tu zatem o ekspozycję treściową ontologii wyznania mariawickiego w jego wymiarze chrystologicznym (sakralnym) i mariologicznym (z ekspozycją dogmatu Niepokalanego Poczęcia).

Pierwszoplanowa przyczyna wynika z opinii Autora i dotyczy zbyt ogólnikowego podejścia do fundamentalnych „składowych” omawianego Wyznania jak i zbyt jednoznaczna dominacją kwestii społecznych, niewątpliwie ważnych dla funkcjonowania mariawickiego Zgromadzenia i mających też odpowiednią rangę apologetyczną, nie pozwalającym jednak mówić o Mariawityzmie jako o ważnym miejscu na reformatorskiej mapie eklezjalnego świata.

Bezpośrednią przyczyną zawężenia treściowego dysertacji był natomiast fakt niemal całkowitego pomijania w literaturze wymiaru inicjalnego rozwoju Mariawityzmu, ewokującego istotne dla rzeczywistości eklezjalnej kwestie, takie jak kapłaństwo a niewieści wymiar kierownictwa duchowego, hierarchia a kapłaństwo kobiet, posłuszeństwo Tradycji i zwyczajowi a realizacja Woli Bożej itp. Refleksja nad

tymi zagadnieniami także obecnie stanowi przedmiot głębokiej refleksji teologicznej, stając się niejednokrotnie przyczyną nie zawsze wyważonych dyskusji czy sporów.

Analiza inicjalnej fazy zaistnienia Mariawitów to sprzężenie trzech autonomicznie pojmowanych kategorii: ontologii, eklezjologii i religii. Kategorie te rzutowały na trojaką jakość pojmowania Mariawityzmu:

- byt zaistniały drogą reakcji na postrzegane zjawiska negatywne,
- byt o charakterze eklezjalnym, czyli włączonym z razu w strukturę rzymskokatolicką, potem stanowiący (zgodnie z przekazem dokumentów rosyjskich) sekty,
- samodzielny organizm kościelny.

Jednocześnie Autor starał się nie zaniedbywać oglądu holistycznego omawianego zagadnienia, co znalazło swe odbicie w przyjętej **metodologii**, uwzględniającej zarówno ważny punkt widzenia interpretacyjnego historyków, jak i semantykę współczesnej opisywanym kwestiom epoki. Jednocześnie teologiczne problemy, zarysowujące się już na etapie inicjalnym domagały się uzupełnienia metody historycznej analizy akt i tekstów źródłowych metodami sylogizmu dogmatycznego. Ponieważ charakter narracji dysertacyjnej nie unika kwestii filozoficznych, konieczne było również odwołanie do fenomenologii, traktowanej jako analiza bytu w aspekcie jego początku, czyli genoontologii. Stanowi ona gałąź ontologii, posługując się analizą integralną, nie wyróżniając elementów istotowych od akcydentalnych, koncentrując się na istocie zagadnienia. Zastosowanie metody fenomenologicznej i odwołania do ontologii pozwala też na obiektywne ustalenie *statusu ontologicznego* omawianego wyznania.

Z tego względu w niniejszym opracowaniu dominuje *metoda analityczna*. Odnosi się ona nie tylko do źródeł archiwalnych, lecz także biblijnych i patrystycznych. Niewiele natomiast zawarto elementów *analizy komparatywnej*.

Z natury rzeczy określana fenomenologicznie istotą (*epochē*) jest chrystologiczny sens wszystkich mariawickich kategorii, co jednoznacznie tłumaczy też eucharystyczny wymiar Mariawityzmu, dzięki któremu Maryja staje się Świadkiem Zesłania Ducha Świętego i Uczestniczką Życia trynitarnego, co znajdowało swój wyraz we wczesnochrześcijańskiej obrzędowości. Poniższe studium dalekie jest jednak od apologetycznego wymiaru przekazu chrześcijańskiego, gdyż zdaniem Autora nie pozwala on na zachowanie koniecznego obiektywizmu naukowego, dopuszczając zbyt wiele możliwości do generowania odniesień subiektywnych z *argumentum ad hominem* wyłącznie.

Niniejsze opracowanie ma charakter uzupełniający, stawiając autorskie pytania, wynikające z indywidualnej refleksji nad kwestią Objawień Założycielki Mariawityzmu jak i nad ontologicznymi przesłankami koniecznej reformy, odnoszącej się głównie do przemian o charakterze obyczajowym. Ontologiczne ujęcie zagadnienia pozwala na zaistnienie jego wielostronnego oglądu, dzięki czemu wymiar filozoficzny prowadzi do refleksji teologicznej, a tę z kolei przedstawia się w kontekście uwarunkowań historycznych.

Z uwagi na bardzo wysoki poziom mentalny pierwszych Mariawitów. **literatura** z tego kręgu wyznaniowego od samego początku mogła się odznaczać językiem jasnym, dogłębnym, pięknym pod względem estetyki przekazu, motywowanym naukowo, bez zbędnej czołostkowości czy egzaltacji. W wybranym periodzie narracyjnym brak publikacji książkowych, jednak czasopismo „Mariawita” stanowi doskonały przykład bardzo pozytywnego rozwoju kulturowego wymiaru ówczesnego Mariawityzmu, zwłaszcza z uwagi na publikowaną tam od roku 1907 *Historię ruchu*, stanowiącą cenne, praktyczne uzupełnienie idei zawartych w *Dziele Wielkiego Miłosierdzia świętej Marii Franciszki Kozłowskiej – Mateczki*, który jest niewątpliwie najważniejszym tekstem mariawickim. Wyrasta on bowiem z Objawienia Bożego, aczkolwiek tekst w inicjalnym etapie rozpowszechniany сразу w wersji rękopiśmienniczej nie sprzyjał apostolskiemu dziełu Mariawityzmu, pozwalając na szereg niedomówień i nieporozumień.

Od roku 1906 następuje rozwój wymiaru prasowego publikacji mariawickich, z których to czasopism wskazać należy „Mariawitę” i towarzyszący mu dodatek „Wiadomości Mariawickie” jako najbardziej reprezentatywne. „Wiadomości” odnotowują często negatywne przypadki historii mariawickiej, podczas gdy wskazany „Mariawita” to periodyk o charakterze teologicznym, gdzie nie brak ani profesjonalnego wykładu biblijnego, ani konotacji teologicznych czy historycznych. To właśnie tam, w roku 1907 zaczęto drukować *Historię Mariawityzmu*. Od tego samego roku do wybuchu pierwszej wojny światowej wielką popularnością cieszą się też *Kalendarze Mariawickie*. Refleksję nad inicjalnym okresem rozwoju mariawickiego uzupełniają dwie prace „obiektywnych” autorów: ewangelickiego teologa i pastora Artura Rhode *Bei den Mariaviten* [W kręgu Mariawitów] (Berlin 1911) oraz pojawiający się o rok wcześniej cykl artykułów rosyjskiego publicysty Mikołaja Rejnke *Mariawity* [Mariawici]. Te opracowania pomijają jednak etap inicjalny, do którego odnosi się autor niniejszej dysertacji.

Ważnym uzupełnieniem są odwołania patrystyczne, dotyczące zwłaszcza refleksji mariologicznej czy kwestii dziewictwa, stanowiąc zarazem istotne uzupełnienie *praxis* pobożności.

Struktura dysertacji jest zatem różnorodna: dominanta fenomenologiczna powiązana z oględem arystotelesowskim usytuowana w kontekście historyczno-obyczajowym pozwala na stworzenie zobjektywizowanego *novum* mariawickiego oglądu. Poszczególne rozdziały odpowiadają na określone kwestie związane z wyznaniem mariawickim i z cechami konstytutywnymi fenomenu Mariawityzmu. Znajdujemy więc odwołanie do ówczesnych reformistycznych prób rzymskiego katolicyzmu, co szczególny wyraz znalazło w wymiarze edukacyjnym. Treść tego rozdziału wprowadza w zagadnienie ontologicznych przesłanek reformy mariawickiej z ekspozycją fundamentalnych kategorii, potwierdzając iż starokatolicka wizja jest nie tylko reakcją na zaobserwowane зло, lecz także drogą jego naprawy.

W centrum narracji dysertacyjnej znajduje się *Objawienie Dzieła Wielkiego Miłosierdzia* jako ontologiczne źródło i osnowa reformy, pozwalając na rozstrzyganie kwestii dogmatycznych, a zwłaszcza ukazanie sakralnego wymiaru Największego Przymiotu Boga. Rozdziałowi temu towarzyszy refleksja nad drugą fundamentalną kategorią, czyli Życiem Maryi. Podsumowaniem, a zarazem uzupełnieniem zasadniczej treści jest rozdział piąty poświęcony ontologii trwania, potwierdzającej Boże pochodzenie myśli mariawickiej.

W **Bibliografii** odwołano się do tekstów źródłowych (biblijnych, patrystycznych i mariawickich, zwłaszcza do *Dziela Wielkiego Miłosierdzia*), wykorzystując zarazem treść opracowań zarówno przyjaznych, jak i nieprzyjaznych Mariawityzmowi.

Odwołując się do zawartych w dysertacji treści można uznać, iż obrana przez Autora metoda ontologiczna nie tylko sprzyjała dokonaniu nowego, acz uzupełniającego tylko oglądu mariawickiego wyznania w jego istotnych przejawach i podstawach ideowo-religijnych, lecz także skłoniła do refleksji nad miejscem i rolą tegoż wyznania w uwarunkowaniach współczesnego świata. Generalny wniosek, wypływający z lektury dysertacyjnej można sformułować jednoznacznie: Mariawityzm to szansa dla osoby ludzkiej i dla ludzkiej społeczności, pozwala bowiem na pogłębiony rozwój duchowy poprzez **Adorację Przenajświętszego Sakramentu**, do której wdrażane są dzieci już w pierwszych klasach szkoły podstawowej. Jest ona z psychologicznego punktu widzenia doskonałą szkołą koncentracji mentalnej i skupienia. Czas adoracyjny może być nie tylko rozważaniem Prawd wiary, lecz także

modlitwa wstawienniczą, modlitwą prośby czy podziękowania, stając się zarazem doskonałą szkołą charakterów i społecznego przysposobienia, bez którego niemożliwa jest późniejsza realizacja powołania chrześcijańskiego.

Również kategoria **Życia Maryi z Nazaretu** pojmowana jako wzorzec realizacji życia chrześcijan staje się zachętą do pogłębienia własnego religijnego poznawania poprzez lekturę Pisma świętego czy (na poziomie szkoły średniej zwłaszcza) stopniowego zapoznawania się z dziełami patrystycznymi.

Bardzo ważną kategorią mariawicką jest **Naśladowanie** jako forma nie tylko pobożności, lecz przede wszystkim doświadczenia egzystencjalnego w wymiarze indywidualnym i grupowym. Już od najmłodszych lat dzieci mariawickie wdrażane są do uprzejmości i otwartości na potrzeby innych lub do życiowego włączania się w dyskusję o nurtujących problemach społecznych.

Moc mariawickiego oddziaływania wspomaga jego **apolityczność**, co pozwala postrzegać ludzi takimi, jakimi są, nie zaś kategoryzować ich jako przeciwników bądź sojuszników.

Wskazane jakości oferowane przez Mariawityzm generują zarazem szereg postulatów o charakterze pragmatycznym.

- Szansa ideowa, jaką oferuje nasze wyznanie domaga się **rozpowszchnienia go w miastach**. Stan liczebny na dzień dzisiejszy sytuuje większości wyznawców Mariawityzmu i jego Kapłanów w wioskach, gdzie współpraca z niemal równymi pod względem wielkości parafiami rzymskokatolickimi przebiega prawidłowo, co nie znajduje jednak odbicia w miastach: liczba około trzydziestu Mariawitów w Krakowie czy proporcjonalnie do ilości mieszkańców nieliczna wspólnota w Warszawie każdą funkcjonować tam w ramach wyznania *par excellence* mniejszościowego, co na pewno nie wpływa na pełnię apostolskiego oddziaływania. W związku z tym

- postulat wzrostu jakości **misyjnego posłannictwa** mariawickiego w postaci zobjektywizowanych publikacji, prac teologicznych na różnych poziomach percepcji, książek popularnych i popularnonaukowych, spotkań czy form zwerbalizowanych (od pogadanek po wykłady naukowe).

Kolejny postulat ma charakter bardziej ogólny, a dotyczy choćby częściowego (np. w wybranych szkołach) wyeksponowanie **profilu klasycznego** edukacji szkolnej. Brak nie tylko znajomości łaciny czy greki, lecz nawet powierzchownego oglądu historii starożytnej wydają się być istotną przeszkodą w percepceji wielu przejawów (choćby patrystycznych) wywodzącego się ze śródziemnomorskiego kręgu cywilizacyjnego i kulturowego chrześcijaństwa.

Twarzyszące zagadnieniu fundamentalnemu kwestie eklezjologiczne i religijne ze swojej natury nie mogą być rozważane w oderwaniu od siebie, gdyż potwierdzają podstawowy wymiar egzystencji eklezjalnej: *Ecclesia semper reformanda*. Wymiar ten wciąż domaga się i domagać będzie odnowy zarówno w wymiarze egzystencjalnym, jak i praktyce indywidualnej pobożności.

Jednocześnie, a poucza nas o tym Chrystus, nie możemy zapominać, iż wszystkie kwestie eklezjologiczne wiążą się z właściwie pojmowaną antropologią. Można uznać, iż realizowany na gruncie eklezjalnym chrystocentryzm prowadzi do właściwej jakości „antropocentryzmu”, czyli ogarnięcia miłością Bożą każdego uczestnika niegłębionej Tajemnicy Eklezjalnej.

Generalnie rzecz ujmując, refleksje pojawiające się w kontekście obecnego na powyższych kartach przekazu wydają się bardzo przydatne do sformułowania odpowiedzi pozwalającej uzasadnić wyznawcom Mariawityzmu podjęcie własnej decyzji konfesjnej, a wszystkim zainteresowanym przybliżają zobiektywizowany obraz zagadnień, zbyt często zniekształcanych niewłaściwym profilem apologetycznym lub zwyczajną wrogością.

„Wszystko na większą chwałę Bożą i cześć Przenajświętszej Panny Maryi”...

Ls. Piotr Dróżdż

ABSTRACT

This dissertation is growing out of the genoontological reflection on the Mariavitism phenomenon. The publications in the past have carried out general elaboration, omitting ontological quality of the initial phase of this religious development, focusing rather on the difficulties associated with its acceptance by Roman Catholicism or even situating it within sectarian activities. This point of view was also favored by a general treatment of the fundamental ideological categories, which is Imitation and its subject, namely the Mary's Life.

Such a situation has become the main reason for adopting a specific format of dissertation reflection: the author's interpretation of the *Duration theology*, which should be accompanied by desire to supplement important doctrinal elements, undoubtedly affecting the quality of perception the Mariavite confession as a theological and religious phenomenon, i.e. relating to doctrinal issues and religious *praxis*. The main goal is, moreover, explained in the words appearing on the first page of the *Great Mercy Opus*: "This is the Mercy giving in dying world, its last rescue, the Blessed Sacrament and Mary's Help". It is therefore a display of the Mariavite religion ontology on its Christological (sacramental) and Mariological dimension (exposing the Immaculate Conception dogma).

The primary reason results from the author's opinion is concerning an overly general approach to the fundamental "components" of the Confession, as well as an unambiguous dominance of social issues, undoubtedly important for the functioning of the Mariavite Congregation and also having an appropriate apologetic rank, but not allowing treat Mariavitism as an important reformative locus in the ecclesial world.

On the other hand, the direct reason for narrowing this dissertation content was almost completely omitting in the literature. The initial development dimension of Mariavitism, evoked issues very important for ecclesial reality: the priesthood and the invisible dimension of spiritual direction, the hierarchy and the women priesthood, obedience to Tradition and custom and the implementation of God's Will, etc. Reflection on these issues are also now the subject of deep theological reflection, often becoming the cause of not always balanced discussions or disputes.

The analysis of the initial phase in the Mariavite existence is a coupling of three autonomously understood categories: ontology, ecclesiology and religion. These ones had a threefold quality of understanding of Mariavite phenomenon:

- existence occurred by reacting to perceived negative phenomena,

- being of an ecclesial character, i.e., at first included in the Roman Catholic structure, then constituting (according to Russian documents) a *sect*,
- independent Church organism.

At the same time, the author tried not to neglect the holistic view of the discussed issue, which was reflected in the adopted **methodology**, taking into account both the important historical interpretative point of view and the semantic one, having roots in the contemporary era. At the same way, theological problems already emerging at the initial stage demanded also the method of historical analysis source files and texts, be supplemented with dogmatic syllogism methods. Since the nature of the dissertation narrative does not avoid philosophical issues, it was also necessary to refer to phenomenology, treated as an analysis of being in the aspect of its beginning, i.e. genoontology. It is a branch of ontology, using integral analysis, not distinguishing between essential and accidental elements, focusing on the essence of the issue. The use of the phenomenological method and reference to ontology also allows for objective determination the *ontological status* in a denomination question.

For this reason, the dominant method in this study is an *analytical* one. It refers not only to archival sources, but also to biblical and patristic ones. However, there were few elements of *comparative analysis*.

By the nature of things, the phenomenologically defined essence (*epoché*) is the Christological sense of all Mariavite categories, which also clearly explains theirs eucharistic dimension, thanks to which Mary becomes a Witness to the Pentecost and a Servant to the Trinitarian Existence, which was reflected in early Christian rituals. The following study, however, is far from the apologetic dimension of the Christian message, because in the author's opinion it does not allow to maintain the necessary scientific objectivity, allowing too many possibilities to generate subjective references including even the *ad hominem argumentum*.

This study is complementary in nature, asking original questions arising from individual reflection on the issue of the Mariavitism Foundress visions as well as ontological premises of the necessary reform, mainly related to moral changes. The ontological approach to the issue allows for its multilateral view, thanks to which the philosophical dimension leads to theological reflection, which in turn is presented in the context of historical conditioning.

Due to the very high mental level of the first Mariavites, their denomination **literature** could have been characterized by a clear, thorough language, beautiful in terms of aesthetic message, scientifically motivated, without unnecessary sensitivity or

exaltation. There is no book publication in the selected narrative period, but *The Mariavit* magazine, an excellent example of the positive cultural dimension in the confessional development at the time, especially because of the *Movement History* published there since 1907, which is a valuable, practical supplement to the ideas contained by Saint Francis Kozłowska (named Mummy) in the *Great Mercy Opus*, which is undoubtedly the most important Mariavite text. It arises from the Divine revelation, although the text at the initial stage disseminated at first in the manuscript version did not favor the apostolic Mariavite work, allowing a number of oblique statements and misunderstandings.

Since 1906, the press dimension of Mariavite publications has been developing, of which magazines 'Mariawita' and its 'Wiadomości Mariawickie' [Headline Mariavite News] appendix, should be mentioned as the most representative. "News" often notes negative cases of Mariavite history, while the indicated 'Mariawita' is a theological periodic, where there is a professional biblical lecture or theological, or historical connotations. In this periodic mentioned above the *History of Mariavitism* was printed. From the same year to the outbreak of World War I, *Mariavite Calendars* were also very popular.

Reflection on the initial period of Mariavite development is complemented by two works of "objective" authors: Evangelical theologian and pastor Arthur Rhode *Bei den Mariaviten* [In the Mariavite Circle] (Berlin 1911) and a series of articles written by the Russian publicist Nicolai Rejnke *Mariawity* [Mariavite], appearing one year earlier. However, the studies omit the initial stage, to which the author of this dissertation refers.

An important addition are patristic references, especially regarding Mariological reflection or the issue of virginity, while being an important complement to *praxis* piety.

The **dissertation structure** is therefore diverse: the phenomenological dominant connected to the Aristotelian viewpoint, located in the historical and moral context, which allows the creation of an objectified novelty of Mariavite view. Individual chapters respond to specific issues related to the Mariavite religion and the constitutive features of its phenomenon. Thus, we find a reference to the reformist attempts of Roman Catholicism, which was particularly reflected in the educational dimension. The content of this chapter introduces the issue of ontological premises of the Mariavite reform with the exposure of fundamental categories, confirming that the Old Catholic vision is not only a reaction to the observed evil, but also a way to repair it.

At the narrative center of the dissertation is the *Revelation of the Great Mercy Opus* as the ontological source and basis of the reform, allowing for resolving dogmatic issues, and in particular for showing the sacramental dimension of the God's Greatness. This chapter is accompanied by reflection on the second fundamental category, namely the Mary's Life. The fifth chapter on the *Duration ontology* confirming the divine origin of Mariavite thought, is a summary and addition to the main content.

The **Bibliography** refers to source texts (biblical, patristic and Mariavite, especially to the *Great Mercy Opus*), using also the content of both favorable and unfavorable to the Mariawitism, works.

Referring to the contained in this dissertation content, it can be concluded that the ontological method chosen by the author not only favored making a new, although complementary view of the Mariavite religion in its important manifestations and ideological and religious principles, but also prompted reflection on the place and role of that religion in conditions of the modern world. The general conclusion that stems from the dissertation reading, can be formulated unequivocally: Mariavitism is an opportunity for the human person and for human society, because it allows for deepened spiritual development through the **Blessed Sacrament Adoration**, presented for children in the first primary school classes. From a psychological point of view, it is an excellent school of mental concentration. Adoration time can be not only a reflection on the truths of faith, but also intercessory prayer, meditation or thanks giving, becoming also an excellent school of character and social adoption without which it is impossible to realize the Christian vocation later.

Also, the **Mary's from Nazareth Life** category, understood as an existential Christian model, becomes an incentive to deepen one's own religious knowledge through reading the Holy Bible or (at the high school level in particular) gradual familiarization with patristic works.

One of the most important Mariavite categories is an **Imitation**, a principal piety form not only in common Mariavite existential experience but also in its individual dimension. Young Mariavite confessors from theirs childhood are implemented to be polite and open to the others' needs or to kindly join in the discussion on social problems.

The power of Mariavite influence is supporting by its **apolitical trends**. They allow us to perceive people as they are, not to categorize them as enemies or supporters.

The indicated qualities caused in Mariavitism a number of pragmatic demands.

- The ideological opportunity offered by our religion demands its **dissemination in cities**. As of today, the great number of Mariavite followers and Priests places in villages, where cooperation with Roman Catholic parishes is going well. Such a situation, however, is not reflected in cities: the thirty-person Mariavite community in Krakow or a similar number of Warsaw Mariavite inhabitants permit to function them as part of minority confessions *par excellence*, which certainly do not affect the full apostolic influence. Therefore

- a postulate to increase the quality of the Mariavite **missionary mission** in the form of objectified publications, theological opera in various levels of perception, popular scientific books, meetings or others verbal forms (from talks to scientific lectures).

The next postulate has a more general form and is concerning (e.g. in selected schools) presence of the **classic profile** in modern school education, because not only unsatisfied Latin or Greek knowledge, but also a superficial view of ancient history seem to be a significant obstacles to the perception of many manifestations (even patristic), derived from the Mediterranean civilization circle and cultural Christianity conditions.

The ecclesiological and religious motives accompanying the fundamental issue cannot, by their nature, be considered in isolation, as they confirm the basic dimension of ecclesial existence: *Ecclesia semper reformanda* [The Church is always to be reformed]. This dimension still demands and will demand renewal both in the existential dimension and in the practice of individual piety.

At the same time, and Christ teaches us about it, we need not forget, that all ecclesiological issues are related to properly understood anthropology. It can be concluded, that the ecclesiastical Christocentric connotations lead to the proper quality of "anthropocentrism", i.e. embracing with love of God every participant of the unfathomable Ecclesial Mystery.

Generally speaking, reflections appearing in the context of the message presented in the above pages seem to be very useful to formulate an answer that allows justifying Mariavite followers to make their own confession decision, and bring interested parties to the objectified picture of issues, too often distorted by an inappropriate apologetic profile or ordinary hostility.

"Everything for the greater God's glory and Blessed Virgin Mary's honor" ...

Słowa-klucze: Teologia; Mariawityzm; eklezjologia; edukacja chrześcijańska;
filozofia

Key words: Theology; Mariavitismus; ecclesiology; Christian education;
philosophy

Ks. Piotr Móżdż